YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
3 päivänä joulukuuta 1996 *

Asiassa C-268/94,

Portugalin tasavalta, asiamiehinään professori João Mota de Campos, ulkoasiainministeriön Euroopan yhteisöihin liittyvistä asioista vastaavan keskusviraston oikeudellisen osaston osastopäällikkö Luis Fernandes ja saman osaston oikeudellinen neuvonantaja Maria Luisa Duarte, prosessiosoite Luxemburgissa Portugalin suurlähetystö, 33 allée Scheffer,

kantajana,

jota tukee

Helleenien tasavalta, asiamiehinään ulkoasiainministeriön Euroopan yhteisöä koskevia asioita hoitavan erityisosaston oikeudellisten asioiden apulaiserityisneuvonantaja Aikaterini Samoni-Rantou ja saman osaston tieteellinen erityisavustaja Georgios Karipsiadis, prosessiosoite Luxemburgissa Kreikan suurlähetystö, 117 Val Sainte-Croix,

väliintulijana,

vastaan

Euroopan unionin neuvosto, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet Jorge Monteiro ja António Tanca, prosessiosoite Luxemburgissa c/o Euroopan investointipankin lakiasiainosaston pääjohtaja Bruno Eynard, 100 boulevard Konrad Adenauer,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: portugali.

jota tukevat

Tanskan kuningaskunta, asiamiehenään ulkoasiainministeriön oikeudellinen neuvonantaja Peter Biering, prosessiosoite Luxemburgissa Tanskan suurlähetystö, 4 boulevard Royal,

ja

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta, asiamiehenään Treasury Solicitor's Departmentin virkamies Lindsey Nicoll, prosessiosoite Luxemburgissa Yhdistyneen kuningaskunnan suurlähetystö, 14 boulevard Roosevelt,

sekä

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet Claire Bury ja Ana Maria Alves Vieira, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

väliintulijoina,

jossa kantaja vaatii yhteisöjen tuomioistuinta kumoamaan Euroopan yhteisön ja Intian tasavallan välisen kumppanuutta ja kehitystä koskevan yhteistyösopimuksen tekemisestä 18 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn neuvoston päätöksen 94/578/EY (EYVL L 223, s. 23),

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaostojen puheenjohtajat G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, J. L. Murray ja L. Sevón (esittelevä tuomari) sekä tuomarit C. N. Kakouris, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann ja M. Wathelet,

julkisasiamies: A. La Pergola,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Portugalin tasavallan, asiamiehinään professori João Mota de Campos ja Luis Fernandes; Helleenien tasavallan, asiamiehinään Aikaterini Samoni-Rantou ja Georgios Karipsiadis; neuvoston, asiamiehinään oikeudellisen yksikön johtaja Ramón Torrent, António Tanca ja oikeudellisen yksikön virkamies Isabel Lopes-Cardoso; Tanskan kuningaskunnan, asiamiehenään Peter Biering; ja komission, asiamiehinään Claire Bury ja Ana Maria Alves Vieira, 5.3.1996 pidetyssä istunnossa esittämät lausumat,

kuultuaan julkisasiamiehen 23.5.1996 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Portugalin tasavalta on yhteisöjen tuomioistuimeen 26.9.1994 jättämällään kanteella vaatinut EY:n perustamissopimuksen 173 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuinta kumoamaan Euroopan yhteisön ja Intian tasavallan välisen kumppanuutta ja kehitystä koskevan yhteistyösopimuksen tekemisestä 18 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn neuvoston päätöksen 94/578/EY (EYVL L 223, s. 23, jäljempänä riidanalainen päätös).

2 Riidanalainen päätös on tehty EY:n perustamissopimuksen 113 ja 130 y artiklan perusteella yhdessä 228 artiklan 2 kohdan ensimmäisen virkkeen ja 3 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa.

3 Neuvosto teki riidanalaisen päätöksen määräenemmistöllä Euroopan parlamenttia kuultuaan. Kokouksessa, jossa tämä päätös tehtiin, Portugalin tasavalta ilmoitti pöytäkirjaan merkittäväksi olevansa eri mieltä oikeudellisen perusteen valinnasta.

4 Euroopan yhteisön ja Intian tasavallan yhteistyösopimus kumppanuudesta ja kehityksestä (jäljempänä sopimus) tuli voimaan 1.8.1994 (EYVL L 223, s. 35).

5 Sopimuksen 1 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa: "Ihmisoikeuksien ja kansanvallan periaatteiden kunnioittaminen on sopimuspuolten välisen yhteistyön ja tämän sopimuksen määräysten perusta ja muodostaa olennaisen osan tätä sopimusta."

6 Sopimuksen 1 artiklan 2 kappaleen ensimmäisessä kohdassa määrätään seuraavaa: "Tämän sopimuksen pääasiallisena tavoitteena on kehittää, vuoropuhelun ja kumppanuuden avulla, sopimuspuolten välisen yhteistyön eri näkökohtia suhteiden tiivistämiseksi ja parantamiseksi." Kyseisen 1 artiklan 2 kappaleen toisessa kohdassa luetellaan ne kohdat, joihin tämä yhteistyö tukeutuu.

7 Sopimuksen 2 artiklassa määrätään, että yhteisön ja Intian tasavallan välisissä kauppasuhteissa sovelletaan suosituimmuusjärjestelmää.

8 Sopimuksen 3 artiklassa on kauppavaihtoa ja kaupallista yhteistyötä koskevia määräyksiä, ja sen 4 artikla koskee taloudellista yhteistyötä.

9 Sopimuksen 5—19 artiklassa on lueteltu yhteistyön muut alat; ne artiklat, jotka koskevat energiaa (7 artikla), henkistä omaisuutta (10 artikla), matkailualaa (13 artikla), tiedonvälitystä ja kulttuuria (15 artikla) sekä huumeidenvastaista taistelua (19 artikla), kuuluvat seuraavasti:

"*7 artikla* Energia

Sopimuspuolet tunnustavat energiasektorin merkityksen taloudelliselle ja yhteiskunnalliselle kehitykselle ja sitoutuvat kehittämään yhteistyötä ennen kaikkea energian tuotannossa, energiataloudessa ja energian järkiperäisessä käytössä. Näin parannettu yhteistyö koskee erityisesti energia-alan suunnittelua, uudenlaista energiaa, mukaan lukien aurinkoenergia ja sen ympäristövaikutusten tutkiminen.

— —

10 artikla Henkinen omaisuus

Sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan lainsäädäntönsä, säännöstensä ja politiikkansa sallimissa rajoissa asiaankuuluvan ja tehokkaan suojan henkisen pääoman oikeuksille, mukaan lukien patentit, kauppa- tai palvelumerkinnät, tekijänoikeudet ja niihin liittyvät oikeudet, maantieteelliset nimitykset (mukaan lukien alkuperänimitykset), ohjelmoitujen piirien teollinen ja topografinen muotoilu ja vahvistavat tätä suojelua silloin, kun se on suotavaa. Ne sitoutuvat myös mahdollisuuksien mukaan helpottamaan pääsyä henkisen omaisuuden elinten tietokantoihin.

— —

13 artikla Matkailuala

Sopimuspuolet sopivat, että ne omalta osaltaan edistävät yhteistyötä matkailualalla erityistoimenpitein, mukaan lukien:

a) tiedonvaihto ja tutkimusten toteuttaminen;

b) koulutusohjelmat;

c) sijoitusten ja yhteisyritysten edistäminen.

— —

15 artikla Tiedonvälitys ja kulttuuri

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä tiedonvälityksen ja kulttuurin aloilla parantaakseen molemminpuolista ymmärtämystä sekä vahvistaakseen kulttuurisiteitä molempien alueiden välillä. Tähän yhteistyöhön voidaan laskea kuuluvaksi:

a) tiedonvaihto kulttuurikysymyksissä;

b) valmistavat opinnot ja tekninen apu kulttuuriomaisuuden säilyttämiseksi;

c) yhteistyö tiedotusvälineiden ja audiovisuaalisen aineiston aloilla;

d) näytösten ja kulttuurivaihdon järjestäminen.

— —

19 artikla Huumeidenvastainen taistelu

1. Sopimuspuolet ilmaisevat tahtonsa, kummankin toimivallan mukaisesti, lisätä noudatetun politiikan ja toteutettujen toimenpiteiden tehokkuutta, taistella huumeiden ja psykoaktiivisten aineiden hankkimista ja jakoa vastaan ja vähentää huumeiden käyttöä, ottaen huomioon kansainvälisten laitosten tällä alalla toteuttamat toimet.

2. Yhteistyö sopimuspuolten välillä sisältää:

a) huumeidenkäyttäjien koulutuksen, kasvatuksen, hoidon ja huumeista vieroittamisen, mukaan lukien suunnitelmat heidän uudelleensijoittamisekseen ammatilliseen ja yhteiskunnalliseen elämään;

b) toimenpiteet, joiden tavoitteena on edistää korvaavien taloudellisten mahdollisuuksien aikaansaamista;

c) teknisen avun, rahoitusavun ja hallinnollisen avun huumeiden esiasteiden kaupan valvomiseksi, huumeiden käytön ennaltaehkäisemiseksi, käsittelemiseksi ja vähentämiseksi;

d) kaikkien hyödyllisten, erityisesti rahojen pesuun liittyvien tietojen vaihdon."

10 Sopimuksen 24 artiklan 1 kappaleessa määrätään, että sopimuspuolet voivat, yhteisestä sopimuksesta, laajentaa sopimusta yhteistyön kehittämiseksi ja täydentää sitä erityistoimintaa tai -aloja koskevilla sopimuksilla. Tämän artiklan 2 kappaleen mukaan molemmat osapuolet voivat tämän sopimuksen mukaisesti tehdä ehdotuksia yhteistyön soveltamisalan laajentamiseksi, ottaen huomioon sen täytäntöönpanossa saadun kokemuksen.

11 Sopimuksen 25 artiklassa täsmennetään, että sopimus ja sen nojalla toteutettu toiminta eivät rajoita yhteisön jäsenvaltioiden valtuuksia ryhtyä kahdenkeskisiin toimiin Intian tasavallan kanssa taloudellisen yhteistyön mukaisesti tai tehdä tarvittaessa uusia taloudellista yhteistyötä koskevia sopimuksia tämän kanssa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten asiaa koskevien määräysten soveltamista.

12 Yhteisöjen tuomioistuimen presidentti on 14.2.1995 antamallaan määräyksellä hyväksynyt Helleenien tasavallan väliintulon Portugalin tasavallan vaatimusten tueksi. Yhteisöjen tuomioistuimen presidentti on kolmella 14.3.1995 antamallaan määräyksellä hyväksynyt Tanskan kuningaskunnan, Yhdistyneen kuningaskunnan ja komission väliintulon neuvoston vaatimusten tueksi. Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus on 7.6.1995 päivätyllä kirjeellään kuitenkin ilmoittanut yhteisöjen tuomioistuimelle, että se ei aio antaa väliintulokirjelmää.

13 Kanteessaan Portugalin hallitus kiistää yhteisön toimivallan oikeudellisen perustan ja yhteisön sen mukaisesti käyttämän sopimuksentekomenettelyn lainmukaisuuden. Se nimittäin katsoo, että riidanalaisen päätöksen oikeudellinen perusta ei anna yhteisölle tämän sopimuksen tekemiseen tarvittavia valtuuksia, siltä osin kuin on kyse yhtäältä ihmisoikeuksia koskevasta sopimusmääräyksestä ja toisaalta yhteistyön tiettyjä erityisaloja koskevista sopimusmääräyksistä. Näin ollen perustana olisi pitänyt käyttää myös perustamissopimuksen 235 artiklaa, ja kaikkien jäsenvaltioiden olisi pitänyt osallistua sopimuksen tekemiseen.

Ihmisoikeuksien ja kansanvallan periaatteiden kunnioittaminen

14 Ensiksi on tarkasteltava Portugalin hallituksen väitettä, jonka mukaan sopimuksen 1 artiklan 1 kappale edellyttää, että riidanalaisen päätöksen oikeudellisena perustana olisi ollut käytettävä perustamissopimuksen 235 artiklaa.

15 Portugalin hallitus muistuttaa tältä osin ensinnäkin, että ennen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen voimaantuloa tehdyissä yhteistyösopimuksissa ETY:n perustamissopimuksen 235 artikla takasi yhteisölle asianmukaisen oikeudellisen perustan ihmisoikeuksia koskevan määräyksen ottamiselle sopimukseen.

16 Seuraavaksi se katsoo, että vaikka perusoikeudet yleisinä periaatteina ovat tärkeä osa yhteisön oikeusjärjestystä, siitä ei voida päätellä, että yhteisöllä on toimivaltaa toteuttaa tämän alan toimenpiteitä sen paremmin yhteisön sisällä kuin ulkosuhteissakaan. Euroopan yhtenäisasiakirjan johdanto-osassa samoin kuin Euroopan unionista tehdyn sopimuksen johdanto-osassa ja eräissä artikloissa olevat viittaukset perusoikeuksiin ovat sitä paitsi tämän hallituksen mukaan luonteeltaan ohjelmallisia; niissä määritellään yleinen tavoite mutta ei anneta yhteisölle erityisiä toimintavaltuuksia.

17 Portugalin hallituksen mukaan myös EY:n perustamissopimuksen 130 u artiklan 2 kohdassa ainoastaan määritellään yleinen tavoite. Perustamissopimuksen 130 y artikla on näin ollen riittävä oikeudellinen perusta yhteistyösopimuksen tekemiselle ainoastaan silloin, kun ihmisoikeuksien kunnioittaminen on tässä sopimuksessa vain yleinen tavoite. Intian tasavallan kanssa tehdyssä sopimuksessa kuitenkin mennään pidemmälle, koska sen 1 artiklan 1 kappaleessa todetaan, että "[i]hmisoikeuksien — — kunnioittaminen — — muodostaa olennaisen osan" sopimusta. Sopimuksessa ei täsmennetä tämän erityisen luonnehdinnan seurauksia, mutta se edellyttää, että yhteisö voi käyttää määrättyjä toimintakeinoja, joiden perusta voi olla vain perustamissopimuksen 235 artikla.

18 Neuvosto katsoo Tanskan hallituksen ja komission tukemana, että sopimuksen 1 artiklan 1 kappale on välitön seuraus perustamissopimuksen 130 u artiklan 2 kohdan vaatimuksesta. Koska tämä vaatimus on olennainen osa kehityspolitiikkaa, on johdonmukaista mainita siitä sopimuksessa.

19 Neuvosto ja sitä tukevat väliintulijat ovat sitä mieltä, että yhteistyösopimuksessa oleva tämän tyyppinen määräys tekee mahdolliseksi, että yhteisö voi olennaisen määräyksen rikkomisen vuoksi keskeyttää sopimuksen soveltamisen, mikäli toinen sopimuspuoli törkeästi loukkaa ihmisoikeuksia. Tältä osin ne viittaavat valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen 60 artiklaan.

20 Tanskan hallitus toteaa lisäksi, että 235 artikla todellakin olisi oikea oikeudellinen perusta, mikäli yhteisö päättäisi tehdä kolmannen valtion kanssa erityissopimuksen, jonka pääasiallinen tarkoitus olisi ihmisoikeuksien suojeleminen. Intian tasavallan kanssa tehdyllä sopimuksella ei kuitenkaan ole tätä tarkoitusta. Sopimuksen 1 artiklan 1 kappale on nimittäin otettu siihen ainoastaan muiden sopimusmääräysten soveltamisen mahdollistamiseksi.

21 Aluksi on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perustamissopimuksen 235 artiklan käyttäminen tietyn toimenpiteen oikeudellisena perustana on perusteltua ainoastaan silloin, kun missään muussa perustamissopimuksen määräyksessä ei anneta yhteisön toimielimille kyseisen toimenpiteen toteuttamiseksi tarpeellista toimivaltaa (ks. mm. asia 45/86, komissio v. neuvosto, tuomio 26.3.1987, Kok. 1987, s. 1493, 13 kohta ja asia C-271/94, parlamentti v. neuvosto, tuomio 26.3.1996, Kok. 1996, s. I-1689, 13 kohta).

22 Yhteisön toimivaltajärjestelmässä säädöksen oikeudellinen perusta on valittava sellaisten objektiivisten seikkojen perusteella, joita yhteisöjen tuomioistuin voi valvoa. Tällaisia seikkoja ovat erityisesti säädöksen tai päätöksen tavoite ja sisältö (ks. mm. asia C-300/89, komissio v. neuvosto, tuomio 11.6.1991, Kok. 1991, s. I-2867, 10 kohta ja asia C-84/94, Yhdistynyt kuningaskunta v. neuvosto, tuomio 12.11.1996, Kok. 1996, s. I-5755, 25 kohta).

23 Perustamissopimuksen 130 u artiklan 2 kohdassa todetaan, että "[y]hteisön — — politiikalla — — myötävaikutetaan kansanvallan ja oikeusvaltion kehittämisen ja lujittamisen yleiseen tavoitteeseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kun-

nioittamisen tavoitteeseen", joten yhteisön on otettava ihmisoikeuksien kunnioittamisen tavoite huomioon päättäessään toimenpiteistä kehitysyhteistyön alalla.

24 On todettava, että vaikka sopimuksen 1 artiklan 1 kappaleessa määrätään, että ihmisoikeuksien ja kansanvallan periaatteiden kunnioittaminen "muodostaa olennaisen osan" sopimusta, pelkästään sen perusteella ei voida päätellä, että artikla ylittää perustamissopimuksen 130 u artiklan 2 kohdassa ilmaistun tavoitteen. Jo viimeksi mainitun määräyksen sanamuoto nimittäin osoittaa, kuinka tärkeänä ihmisoikeuksien ja kansanvallan periaatteiden kunnioittamista on pidettävä. Tästä seuraa erityisesti, että kehitysyhteistyöpolitiikka on mukautettava siihen.

25 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 27 kohdassa, ihmisoikeuksien merkitystä kehitysyhteistyössä on korostettu useissa jäsenvaltioiden ja yhteisön toimielinten julistuksissa ja asiakirjoissa, jotka on annettu tai laadittu jo ennen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja niin muodoin myös EY:n perustamissopimuksen XVII osaston voimaantuloa.

26 Erityisesti siitä Portugalin hallituksen väitteestä, jonka mukaan ihmisoikeuksien katsominen yhteistyön olennaiseksi osaksi edellyttäisi määrättyjä toimintakeinoja, on ensinnäkin todettava, että yhteistyöpolitiikan mukauttaminen ihmisoikeuksien kunnioittamiseen merkitsee välttämättä, että ne asetetaan tiettyyn alistussuhteeseen keskenään.

27 Tältä osin on todettava, että sopimuksen 1 artiklan 1 kappaleen kaltainen määräys voi olla tärkeä tekijä erityisesti silloin, kun kansainvälisen oikeuden nojalla käytetään oikeutta saattaa kehitysyhteistyösopimus päättymään tai keskeyttää sen soveltaminen, jos kolmas maa ei ole kunnioittanut ihmisoikeuksia.

28 Toiseksi on huomattava, että sopimuksen 1 artikla, jonka otsikko on "Perusta ja tavoitteet", samoin kuin tämän artiklan 1 kappaleen sanamuoto vahvistavat, että ihmisoikeuksien ja kansanvallan periaatteiden kunnioittaminen eivät ole sopimuksessa määrätyn yhteistyön erityisala.

29 On siis todettava, että riidanalainen päätös on voinut pätevästi perustua perustamissopimuksen 130 y artiklaan siltä osin kuin kyse on sopimuksen 1 artiklan 1 kappaleesta.

Yhteistyön erityisaloja koskevat sopimusmääräykset

30 Portugalin hallitus väittää, että yhteistyön alaan kuuluvia erityisaloja koskevilla sopimusmääräyksillä on sellainen ulottuvuus, että riidanalaisen päätöksen oikeudellinen perusta ei ole riittävä.

31 Se korostaa, että EY:n perustamissopimuksen XVII osaston "Kehitysyhteistyö" määräysten tulkinnassa on erityisesti otettava huomioon se, että yhteisön toimivalta kehitysyhteistyön alalla ja jäsenvaltioiden toimivalta samalla alalla täydentävät toisiaan. Yhteistyösopimus ei Portugalin hallituksen mukaan voi perustua yksinomaan 130 y artiklaan sopimuksen konkreettisesta asiallisesta soveltamisalasta ja siinä määrättyjen sopimusvelvoitteiden luonteesta riippumatta. Tämä artikla on asianmukainen ja riittävä perusta ainoastaan sellaisille yhteistyösopimuksille, joiden määräykset pysyvät yhteisön nimenomaisesti tai implisiittisesti määriteltyjen toimintavaltuuksien rajoissa. Mikäli yhteistyösopimukseen sisällytetty ala kuuluu jäsenvaltioiden omaan toimivaltaan, sopimuksen tekeminen edellyttää näin ollen niiden osallistumista. Näin on tässä asiassa henkistä omaisuutta ja huumeidenvastaista taistelua koskevien määräysten osalta. Portugalin hallitus on istunnossa todennut, että myös yhteistyö matkailun ja kulttuurin alalla edellyttää, että jäsenvaltioiden on osallistuttava sopimuksen tekemiseen.

32 Portugalin hallituksen mukaan energiaa koskevan sopimusmääräyksen perustana on käytettävä 235 artiklaa, koska tämä ala kuuluu yhteisön tavoitteisiin, mutta EY:n perustamissopimuksessa ei ole toimintakeinoja koskevaa erityismääräystä.

33 Neuvosto sitä vastoin katsoo soveltaneensa oikein yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, jonka mukaan toimeen sisältyvien mutta sen pääasiallisiin tavoitteisiin nähden liitännäisten toimenpiteiden on perustuttava määräykseen tai määräyksiin, jotka ovat tämän tavoitteen osalta olennaisia, ja ne eivät edellytä erillistä oikeudellista perustaa. Tässä asiassa ainoastaan sopimuksen kaupallinen puoli johti sellaisiin sitoumuksiin, joiden ulottuvuus ja asema sopimuksen rakenteessa edellyttivät käytettäväksi erityistä oikeudellista perustaa eli perustamissopimuksen 113 artiklaa.

34 Neuvoston perusteluja tukeva komissio täsmentää, että sen mielestä yhteisön toimivalta ulkosuhteissa kehitysyhteistyöpolitiikan alalla perustuu pikemminkin 130 w kuin 130 y artiklaan.

35 Portugalin hallituksen perustelut nostavat esiin kysymyksen, missä määrin yhteisön ja kolmannen maan välillä tehdyssä sopimuksessa, josta on päätetty 130 y artiklan perusteella, voi olla erityisaloja koskevia määräyksiä, ilman että jonkin toisen oikeudellisen perustan käyttäminen tai jäsenvaltioiden osallistuminen sopimuksen tekemiseen olisi välttämätöntä.

36 Tältä osin on ensinnäkin todettava, että perustamissopimuksen XVII osaston määräyksistä ja erityisesti sen 130 u artiklan 1 kohdasta, 130 w artiklan 1 kohdasta ja 130 x sekä 130 y artiklasta ilmenee yhtäältä, että yhteisöllä on erityistoimivalta tehdä kolmansien maiden kanssa sopimuksia kehitysyhteistyön alalla, ja toisaalta, että tämä toimivalta ei ole yksinomaista, vaan se täydentää jäsenvaltioiden toimivaltaa.

37 Jotta sopimusta voitaisiin pitää perustamissopimuksen 130 y artiklan mukaisena kehitysyhteistyösopimuksena, sillä on pyrittävä 130 u artiklan tavoitteisiin. Viimeksi mainitun määräyksen 1 kohdasta ilmenee, että nämä tavoitteet ovat laajoja, joten niiden toteuttamiseksi tarpeellisten toimenpiteiden on voitava koskea eri erityisaloja. Näin on varsinkin sellaisen sopimuksen osalta, jolla asetetaan tämän yhteistyön rajat.

38 Näissä olosuhteissa sellainen vaatimus, että yhteisön ja kolmannen maan välisen kehitysyhteistyösopimuksen olisi 130 y artiklan ohella perustuttava johonkin toiseen määräykseen ja että mahdollisesti myös jäsenvaltioiden olisi tehtävä tämä sopimus aina silloin, kun sopimus vaikuttaa erityisalaan, merkitsisi käytännössä sitä, että 130 y artiklassa määrätty toimivalta ja menettely menettäisivät sisältönsä.

39 Näin ollen on katsottava, että eri erityisaloja koskevien määräysten sisältymisellä kehitysyhteistyösopimukseen ei voi olla vaikutusta sopimuksen luokitteluun, joka on tehtävä sopimuksen olennainen kohde huomioon ottaen eikä yksittäisten määräysten perusteella, sillä edellytyksellä, että nämä määräykset eivät saa aikaan velvollisuuksia, joilla on kyseisillä erityisaloilla sellainen ulottuvuus, että nämä velvollisuudet tosiasiallisesti merkitsevät kehitysyhteistyön tavoitteista erillisiä tavoitteita (ks. vastaavasti mm. lausunto 1/78, 4.10.1979, Kok. 1979, s. 2871, 56 kohta).

40 Nämä toteamukset huomioon ottaen tässä asiassa on ensinnäkin tarkasteltava sopimuksen tavoitteita samoin kuin kyseisten määräysten yleistä rakennetta.

41 Sopimuksen 1 artiklan 2 kappaleen ensimmäisen kohdan mukaan sen pääasiallisena tavoitteena on sopimuspuolten välisen yhteistyön eri näkökohtien kehittäminen. Tämän kappaleen toisessa kohdassa ja sopimuksen johdanto-osassa korostetaan erityisesti yhtäältä sopimuspuolten välisten suhteiden kehittämistä yhteistä etua koskevilla aloilla ja toisaalta Intian kehityspyrkimysten tukemista. Viimeksi mainitussa kohdassa tähdennetään erityisesti taloudellisen yhteistyön kehittämistä.

42 Kun sopimuksen 2—4 artikla koskee yleisesti sopimuspuolten välisiä kauppasuhteita ja taloudellista yhteistyötä, 5—15 ja 17—19 artikla sisältävät määräyksiä erityisaloista, joista suurin osa liittyy sitä paitsi taloudelliseen yhteistyöhön.

43 Sopimuksen 16 artiklassa määrätään yleisesti kehitysyhteistyöstä. Sen 1 kappaleen mukaan yhteisö "on valmis vahvistamaan yhteistyötään ja lisäämään tehokkuuttaan auttaakseen omalta osaltaan Intian pyrkimyksiä saavuttaa kestävä taloudellinen kehitys ja lisätäkseen Intian väestön yhteiskunnallista edistystä suunnitelmin ja konkreettisin ohjelmin". Samassa kappaleessa todetaan edelleen, että "[y]hteisön apu on yhteisön politiikan ja säädösten mukaista ja tapahtuu yhteistyöhön tarkoitettujen varojen rajoissa ja on laaditun kehitysstrategian mukaista". Tämän 16 artiklan 2 kappaleessa määrätään muun muassa, että "[s]uunnitelmat ja ohjelmat kohdistuvat väestön varattomimpiin osiin".

44 Tämän tarkastelun perusteella voidaan todeta, että sopimuksessa tarkoitettu yhteistyö on ilmaistu ottaen etenkin huomioon kehitysmaan tarpeet ja että yhteistyö näin ollen edistää erityisesti perustamissopimuksen 130 u artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin tavoitteisiin pyrkimistä.

45 Mitä tulee varsinkin erityisaloja koskeviin sopimusmääräyksiin, niissä määritellään sopimuspuolten välinen yhteistyö. Kokonaisuutena arvioiden niissä itse asiassa rajoitutaan määräämään yhteistyön kohteena olevat alat ja mainitsemaan erikseen tietyt, erityisen tärkeänä pidettävät näkökohdat ja toimet. Kyseiset määräykset eivät sitä vastoin sisällä kutakin sopimuksessa mainittua erityisalaa koskevia konkreettisia yksityiskohtaisia soveltamissääntöjä yhteistyön toteuttamiseksi.

46 Tätä toteamusta vahvistaa se seikka, että sopimuksen tietyissä määräyksissä on otettu huomioon yhteistyön laajentaminen ja täydentäminen uusilla toimenpiteillä. Sopimuksen 22 artiklan 2 kappaleen viidennessä kohdassa määrätään siten, että tässä artiklassa määrätyllä sekakomissiolla on toimivalta myös taata kaikkien

yhteisön ja Intian tasavallan välisten erikoisalasopimusten, joita on tehty tai suunnitellaan tehtäväksi, moitteeton toiminta. Samaten 24 artiklan 1 kappaleessa määrätään mahdollisuudesta kehittää ja täydentää yhteistyötä erityistoimintaa tai -aloja koskevilla sopimuksilla. Lisäksi 24 artiklan 2 kappaleen mukaan molemmat osapuolet voivat sopimuksen mukaisesti tehdä ehdotuksia yhteistyön soveltamisalan laajentamiseksi. Lopuksi 25 artiklassa korostetaan, että sopimus ja sen nojalla toteutettu toiminta eivät rajoita jäsenvaltioiden valtuuksia ryhtyä kahdenkeskisiin toimiin Intian tasavallan kanssa taloudellisen yhteistyön mukaisesti tai tehdä tarvittaessa uusia taloudellista yhteistyötä koskevia sopimuksia sen kanssa.

47 Näin ollen pelkästään se, että sopimukseen on otettu määräyksiä tietyn erityisalan yhteistyöstä, ei välttämättä merkitse sellaista yleistä valtuutusta, jonka perusteella olisi toimivalta ryhtyä mihin tahansa yhteistyötoimiin tällä alalla. Se ei myöskään vaikuta yhteisön ja jäsenvaltioiden väliseen toimivallan jakoon eikä yhteisön toimien oikeudelliseen perustaan yhteistyön toteuttamisessa tällaisella erityisalalla.

48 Sen varmistamiseksi, että tämä arviointi on perusteltu, on vielä lähemmin tarkasteltava Portugalin hallituksen riitauttamien määräysten tavoitteita ja sisältöä.

Energia, matkailuala ja kulttuuri

49 Portugalin hallitus väittää, että energiaa koskeva sopimuksen 7 artikla muodostaa perustan myöhemmistä, etenkin säädännöllisistä, erityistoimenpiteistä päättämiselle sopimuksessa todettujen tavoitteiden ja sitoumusten toteuttamiseksi. Ne eivät ole liitännäisiä lausekkeita tai pelkkiä sopimuspuolten aiejulistuksia. Tässä määräyksessä määrätään erityisesti pitkälle menevästä yhteistyöstä sellaisilla aloilla kuten uudenlaiset energialähteet. Koska tämän alan toimiin ei ole erityisvaltuuksia,

yhteisön oli pitänyt käyttää oikeudellisena perustana perustamissopimuksen 235 artiklaa.

50 Sopimuksen 13 artiklan osalta Portugalin hallitus väittää, että jo määräyksen sanamuodossa määrätään erityistoimenpiteistä, etenkin koulutusohjelmista. EY:n perustamissopimuksen 126 artiklan 3 kohta ja 127 artiklan 3 kohta kuitenkin osoittavat, että yhteisöllä ei ole valtuutta tehdä matkailualaa koskevia sopimuksia yksin.

51 Kulttuurialan osalta kantajana oleva hallitus toteaa ensinnäkin, että EY:n perustamissopimuksen 128 artiklassa pyritään ainoastaan rohkaisemaan jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä sekä tarvittaessa tukemaan ja täydentämään niiden toimintaa tietyillä aloilla. Yhteisön toimivalta on siis selvästi alisteinen suhteessa siihen tavoitteeseen, joka koskee jäsenvaltioiden oman toimivaltansa rajoissa määrittämien kulttuuripolitiikkojen yhteensovittamista. Perustamissopimuksen 128 artiklan 3 kohdassa kylläkin mainitaan, että yhteisö ja jäsenvaltiot suosivat yhteistyötä kolmansien maiden kanssa, mutta tässä määräyksessä ei yhteisölle anneta toimivaltaa ulkosuhteissa. Portugalin hallitus kiinnittää huomiota siihen seikkaan, että vaikka tällainen toimivalta olisikin tunnustettu, toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä ainoastaan neuvoston ollessa yksimielinen ja yhteispäätösmenettelyn mukaisesti. Portugalin hallitus päättelee tästä, että kulttuurialaa koskevien määräysten sisällyttäminen yhteistyösopimuksiin edellyttää vähintäänkin 235 artiklan käyttämistä perustana ja jaetun toimivallan sopimusta.

52 Neuvosto ja komissio katsovat, että energiaa, matkailualaa ja kulttuuria koskevat sopimusmääräykset ovat ainoastaan liitännäisiä sopimuksen pääasiallisiin tavoitteisiin nähden. Näillä määräyksillä ei siten pyritä kehitysyhteistyöstä erillisiin tavoitteisiin, ja ne ovat lisäksi luonteeltaan ainoastaan julistuksellisia. Neuvosto toteaa lisäksi, että sopimuksen 7 artiklassa ei määrätä pitkälle menevästä yhteistyöstä uudenlaisten energialähteiden osalta vaan siinä ainoastaan mainitaan tämä ala yhtenä sellaisena alana, jolla yhteistoimintaa voidaan harjoittaa.

53 Nämä seikat huomioon ottaen on ensinnäkin todettava, että Portugalin hallitus ei kiistä sitä, että energiaa, matkailualaa ja kulttuuria koskevilla sopimusmääräyksillä pyritään 130 u artiklassa määrättyihin tavoitteisiin.

54 Sopimuksen 7, 13 ja 15 artiklan määräysten ulottuvuutta koskevassa arvioinnissa on otettava huomioon tämän tuomion 45—47 kohdassa oleva sopimuksen erityisaloja koskevien määräysten yleistä rakennetta koskeva tarkastelu. Sopimuksen 7, 13 ja 15 artiklan sanamuodon arviointi vahvistaa sen johtopäätöksen, että näissä määräyksissä asetetaan yhteistyön rajat niissä tarkoitettujen alojen osalta. Kyseisissä määräyksissä energian, matkailualan ja kulttuurin osalta asetetut velvoitteet ovat toimintavelvoitteita, jotka eivät ole kehitysyhteistyön tavoitteista erillisiä tavoitteita.

55 Kun sopimuksen 7, 13 ja 15 artiklan määräysten ulottuvuus on näin määritelty, on pääteltävä, että päätös on voitu pätevästi tehdä perustamissopimuksen 130 y artiklan perusteella siltä osin kuin kyse on näiden määräysten sisällyttämisestä sopimukseen.

Huumeidenvastainen taistelu

56 Portugalin hallitus katsoo, että sopimuksen 19 artikla sisältää erityisen ja molemminpuolisen sitoumuksen huumeidenvastaisen taistelun osalta. Tämä ala kuitenkin kuuluu yhteistyöhön oikeus- ja sisäasioissa (ks. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.1 artiklan 4 ja 9 kohta). Sopimuksessa Euroopan unionista ainoastaan

vahvistetaan yhteisön aikaisempi käytäntö, toisin sanoen jäsenvaltioiden oman toimivallan olemassaolo.

57 Kantajan mukaan EY:n perustamissopimuksen 129 artikla, jossa määrätään, että kansanterveyden alalla yhteisö voi toimia huumausaineiden väärinkäytön ehkäisemiseksi, ei ole sellainen oikeudellinen perusta, jonka perusteella yhteisö voisi ottaa itselleen päätösvallan; yhteisön toiminnan on rajoituttava edistämistoimenpiteisiin tai suositusten antamiseen.

58 Neuvosto puolestaan vetoaa siihen, että on olemassa useita yhteisön säädöksiä ja päätöksiä, jotka suoraan tai välillisesti koskevat huumeidenvastaista taistelua ja jotka on annettu tai tehty ilman, että niiden oikeudellista perustaa olisi kiistetty. Koska nämä säädökset ja päätökset sääntelevät huumeidenvastaisen taistelun useita näkökohtia, yhteisöllä on toimivallan vastaavuuden periaatteen mukaan sama toimivalta ulkosuhteissa.

59 Komissio katsoo, että yhteisön toiminnalla huumeidenvastaisessa taistelussa pyritään edistämään Intian taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä, ja se väittää, että huumeidenvastainen taistelu on merkittävä osa yhteisön kehitysapua. Tältä osin se mainitsee rahoitusavusta ja teknisestä avusta Aasian ja Latinalaisen Amerikan kehitysmaille sekä taloudellisesta yhteistyöstä näiden maiden kanssa 25 päivänä helmikuuta 1992 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 443/92 (EYVL L 52, s. 1), jonka eräässä säännöksessä täsmennetään, että huumeiden torjunta kuuluu näiden maiden kanssa harjoitettavan kehitysyhteistyön alaan.

60 Ensinnäkin on katsottava, että huumeidenvastaista taistelua ei sellaisenaan voida sulkea niiden toimenpiteiden ulkopuolelle, jotka ovat välttämättömiä 130 u artiklassa määrättyihin tavoitteisiin pyrkimiseksi, koska huumaavien aineiden tuotanto, huumeiden käyttö ja niihin liittyvä toiminta voivat vakavasti haitata taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä.

61 Seuraavaksi on tarkasteltava, pitäytyykö 19 artikla sellaisissa rajoissa, että huumeidenvastainen taistelu ei edellytä omaa toimivaltaa ja oikeudellista perustaa.

62 Tältä osin on todettava, että 19 artiklan 1 kappaleen sanamuoto sisältää pelkän aiejulistuksen yhteistyöstä huumeidenvastaisessa taistelussa. Lisäksi siinä täsmennetään, että sopimuspuolet toimivat kummankin sopimuspuolen toimivallan mukaisesti.

63 Sopimuksen 19 artiklan 2 kappaleessa määritellään yhteistyön sisältö siten, että siinä mainitaan yhteistyöhön sisältyvät toimet. Näitä toimia tarkasteltaessa käy ilmi, että ne voivat olla sellaisia toimenpiteitä, jotka kuuluvat kehitysyhteistyön tavoitteisiin. Tämän kappaleen a ja b kohdassa mainitut huumeidenkäyttäjien koulutus, kasvatus, hoito ja huumeista vieroittaminen samoin kuin korvaavien taloudellisten mahdollisuuksien aikaansaamista edistävä toiminta voivat liittyä kehitysyhteistyön taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin tavoitteisiin. Näihin toimiin voidaan rinnastaa saman kappaleen c kohdassa mainitut tekninen apu, rahoitusapu ja hallinnollinen apu huumeiden käytön ennaltaehkäisemiseksi, käsittelemiseksi ja vähentämiseksi.

64 Huumeiden esiasteiden kaupan valvomiseksi annettava apu, josta myös on määrätty 2 kappaleen c kohdassa, voi puolestaan kuulua 130 u artiklassa määriteltyihin tavoitteisiin, kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 61 kohdassa, siltä osin kuin on kyse siitä, että yhteisö edistää toisen sopimuspuolen huumekaupan vastaisia pyrkimyksiä.

65 Siltä osin kuin on kyse 19 artiklan 2 kappaleen d kohdasta, on ensinnäkin huomattava, että neuvoston asiamies on istunnossa todennut, että tämä määräys ei koske yksittäisiä tietoja, kuten henkilöitä, pankkitilejä tai tiettyjä toimia koskevia tietoja, vaan yleisiä rahanpesuongelmaan liittyviä tietoja.

66 Ainoastaan siinä määrin kuin tämä tietojenvaihto läheisesti myötävaikuttaa muihin 19 artiklassa määrättyihin toimenpiteisiin, d kohdan määräys voi olla osa kehitysyhteistyön alaan kuuluvaa toimintaa. Määräyksen sanamuoto itsessään vahvistaa tämän suppean tulkinnan, koska siinä rajoitetaan määräyksen ulottuvuus koskemaan ainoastaan "hyödyllisiä" tietoja. Tältä osin on vielä todettava, että 19 artiklan 1 kappaleessa nimenomaisesti viitataan kummankin sopimuspuolen toimivaltaan, toisin sanoen yhteisön osalta siihen toimivaltaan, joka sillä on huumeidenvastaisessa taistelussa.

67 Lopuksi on katsottava, kuten tässä tuomiossa on jo todettu erityisaloja koskevien määräysten yleistä rakennetta käsittelevissä 45—47 kohdassa, että myöskään 19 artiklan 2 kappaleen erityistoimenpiteitä koskevat määräykset eivät voi niiden sanamuoto ja asiayhteys huomioon ottaen merkitä yleistä valtuutusta toimenpiteiden toteuttamiseen.

68 Kun sopimuksen 19 artiklan määräysten ulottuvuus on näin määritelty, on tehtävä se johtopäätös, että tämä artikla ei edellyttänyt, että jäsenvaltiot olisivat osallistuneet sopimuksen tekemiseen.

Henkinen omaisuus

69 Sopimuksen 10 artiklan osalta Portugalin hallitus väittää 15.11.1994 annetusta lausunnosta 1/94 (Kok. 1994, s. I-5267) ilmenevän, että yhteisön toimivalta henkisen omaisuuden suojelun alalla ei ole yksinomaista.

70 Portugalin hallitus päättelee tästä, että sisäisen ja ulkoisen toimivallan vastaavuuden periaatteen mukaisesti perustamissopimuksen 113 ja 130 y artikla eivät riitä antamaan yhteisölle tarvittavia valtuuksia sen sopimusvelvoitteen täyttämiseen, johon yhteisö on sitoutunut sopimuksen 10 artiklassa.

71 Neuvosto väittää, että se seikka, että yhteisön toimivalta ei ole yksinomaista, ei merkitse, että se ei missään tapauksessa voisi yksin tehdä sopimusta, jossa on tätä alaa koskevia määräyksiä. Se katsoo, että yhteisöllä oli valtuus tehdä sopimus ilman jäsenvaltioiden osallistumista, koska henkistä omaisuutta koskevalla sopimuslausekkeella on vain rajoitettu ulottuvuus ja koska siitä aiheutuu merkittäviä velvollisuuksia ainoastaan Intian tasavallalle.

72 On siis tutkittava, voiko sopimuksen 10 artikla perustua riidanalaisessa päätöksessä mainittuun oikeudelliseen perustaan eli perustamissopimuksen 113 ja 130 y artiklaan.

73 Ensiksi on huomattava, että tässä artiklassa määrätty henkisen pääoman oikeuksien suojelun parantaminen on omiaan myötävaikuttamaan 130 u artiklan 1 kohdassa määrätyn tavoitteen toteutumiseen eli kehitysmaiden sopusointuiseen ja asteittaiseen yhdentymiseen maailmantalouteen.

74 Seuraavaksi on todettava, että 10 artiklan ensimmäisessä virkkeessä määrätään ainoastaan, että sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan lainsäädäntönsä, säännöstensä ja politiikkansa sallimissa rajoissa asiaankuuluvan ja tehokkaan suojan henkisen pääoman oikeuksille ja vahvistavat tätä suojelua silloin, kun se on suotavaa.

75 Tämän 10 artiklan viimeisessä virkkeessä puolestaan määrätään, että sopijapuolet "sitoutuvat myös mahdollisuuksien mukaan helpottamaan pääsyä henkisen omaisuuden elinten tietokantoihin". Tällä määräyksellä luodun velvollisuuden ulottuvuus on hyvin rajoitettu, ja se on luonteeltaan vain liitännäinen myös suhteessa henkisen omaisuuden suojelun sisältöön.

76 Näissä olosuhteissa on tehtävä se johtopäätös, että sopimuksen 10 artiklasta johtuvilla velvollisuuksilla ei ole sellaista ulottuvuutta, että ne muodostaisivat kehitysyhteistyön tavoitteista erillisiä tavoitteita. Perustamissopimuksen 130 y artikla on näin ollen riittävä perusta 10 artiklan sisällyttämiselle sopimukseen.

77 Siltä osin kuin kysymys on 10 artiklan liittymisestä kauppapolitiikkaan, riittää, kun muistutetaan, että yhteisöllä on oikeus ottaa ulkosuhteita koskeviin sopimuksiin, jotka lisäksi kuuluvat 113 artiklan soveltamisalaan, liitännäisiä määräyksiä, joissa järjestetään pelkkä kuulemismenettely, tai lausekkeita, joissa toista sopimuspuolta kehotetaan kohottamaan henkisen omaisuuden suojelun tasoa (ks. vastaavasti em. lausunto 1/94, 68 kohta).

Kauppapolitiikka

78 Portugalin hallitus väittää, että perustamissopimuksen 113 artiklan käyttäminen sopimuksen tekemisen oikeudellisena perustana on tarpeetonta. Tämän väitteen tueksi se esittää, että 130 y artikla on riittävä perusta kauppapolitiikkaa koskeville

sopimusmääräyksille, koska sopimuksen pääasiallinen tavoite on kehitysyhteistyö ja koska yhteisöllä on valtuudet toteuttaa erityistoimia yhteisen kauppapolitiikan alalla.

79 Tältä osin riittää, kun todetaan, että vaikka tämä Portugalin hallituksen väite olisikin perusteltu, sopimus on joka tapauksessa tehtävä määräenemmistöllä ja Euroopan parlamenttia on kuultava perustamissopimuksen 228 artiklan 2 kohdan ensimmäisen virkkeen ja 3 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti. Portugalin hallituksen esittämä kanneperuste on siis puhtaasti muodollinen, koska se, että perustamissopimuksen 113 artiklan käyttäminen oikeudellisena perustana saattaa olla tarpeetonta, ei voi vaikuttaa riidanalaisen sopimuksen sisällön määräämiseen (ks. vastaavasti em. asia 45/86, komissio v. neuvosto, tuomio 26.3.1987, 12 kohta ja asia 131/86, Yhdistynyt kuningaskunta v. neuvosto, tuomio 23.2.1988, Kok. 1988, s. 905, 11 kohta).

80 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että kanne on hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

81 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Neuvosto on vaatinut, että Portugalin tasavalta on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Koska Portugalin tasavalta on hävinnyt asian, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Työjärjestyksen 69 artiklan 4 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan Tanskan kuningaskunta, Helleenien tasavalta, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta sekä Euroopan yhteisöjen komissio, jotka ovat asiassa väliintulijoina, vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) Kanne hylätään.

2) Portugalin tasavalta velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

3) Tanskan kuningaskunta, Helleenien tasavalta, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta sekä Euroopan yhteisöjen komissio vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Rodríguez Iglesias Mancini Moitinho de Almeida

Murray Sevón Kakouris Kapteyn

Gulmann Edward Puissochet

Hirsch Jann Wathelet

Julistettiin Luxemburgissa 3 päivänä joulukuuta 1996.

R. Grass

kirjaaja

G. C. Rodríguez Iglesias

presidentti